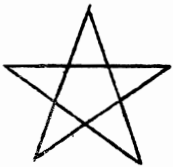


GODSERVARING

IMMANENT OF TRANSCENDENT

Orde Der Verdraagzamen



's-Gravenhage

NO. 233.

PRUS FL.2,50

VERENIGING
"ORDE DER VERDRAAGZAMEN"

Kon. Goedgekeurd d.d. 22 februari 1958, nr. 58 - GEVESTIGD TE 'S-GRAVENHAGE



Giro no. 468874 t.n.v. de Penningm. der "ODV", DEN HAAG

Uitsl. voor verslagen en abbon. Dovenetelweg 57a 's-Gravenhage Tel: 684541

Secretariaat: Graaf Willem de Rijkelaan 15 Leidschendam Tel: 070 - 275154

GODSBELEVING IMMANENT EN TRANSCENDENT.

Dit is een titel waar eigenlijk een voetnoot met verklaring bijhoort. Wat godsbeleving is, zal iedereen duidelijk zijn. Je hebt van die innerlijke belevingen waarvan je denkt dat het God is.

Immanent, is een beetje moeilijker. Wat is immanent eigenlijk? Inwonend zou je het kunnen vertalen. Eigenschap van het "ik" zou je in deze zin kunnen zeggen, dus een directe kwaliteit.

Dan transcendent. Daar zou je ook vele vertalingen voor kunnen vinden: bovenzintuiglijk, bovenzinnelijk. In dit geval zou ik bovenzinnelijk althans bovenwereldlijk willen nemen. Nu hebben we dan eindelijk begrepen waarover we gaan spreken. Dat is al heel wat. Er wordt op de wereld zoveel gepraat zonder dat de mensen weten waarover ze praten. Daarom zijn de mensen het zo met elkaar eens; ze weten van elkaar nl. niet waarover ze het hebben. Laten we ons afvragen: wat is er eigenlijk aan de hand? We beginnen dan maar met een korte recapitulatie van iets wat u waarschijnlijk al weet.

Als we zeggen "God", dan bedoelen we de kracht waaruit alles is voortgekomen, maar ook de enige kracht waaruit alles bestaat. Dan kan er buiten die kracht niets bestaan. Dat impliceert dat al het bestaande binnen deze kracht en als verschijnsel uit deze kracht bestaat. Dat wil zeggen, dat iedereen en alles (ook de mens) een deel van het Goddelijke is, opgenomen in een totaliteit die gelijktijdig God is. Dan wordt het al veel eenvoudiger. Want als ik deel ben van God, als mijn hele bestaan, mijn wezen en alles wat voor mij denkbaar is uit God is en gelijktijdig ook God Zelf is (de essentie van God waaruit een vorm, een denkbeeld is ontstaan), dan is het ook duidelijk dat God Zelf immanent is; d.w.z. dat Hij deel is van mijn bestaan en van mijn wezen. Wat dat betreft behoeven we dus geen enkele aarzeling te hebben en kunnen we rustig zeggen: God is immanent aan al het bestaande. God woont in al wat is.

Maar nu hebben we het niet over God, want dan zouden we gauw naar huis kunnen gaan. We hebben het over godsbeleving en dat is een beetje moeilijker.

Wat is een godsbeleving? Iets wat wij beleven en waarvan we denken dat dat God is. Maar is God iets in jezelf? Godzelf wel, maar de beleving van die God wordt niet gezien als iets wat in het "ik" gebeurt. Het wordt buiten het "ik" geprojecteerd. Of dat nu altijd transcendent behoeft te zijn is ook nog een vraag. Want ik kan gewoon kijken naar landschappen en op een gegeven ogenblik God ervaren in mijzelf. Dan is dat geen bovenzintuiglijkheid. Dat is doodgewoon mijn eigen associatieve reactie op een zintuiglijke waarneming.

Een godsbeleving wordt over het algemeen een beetje hoger geprojecteerd. De mensen zijn erg bang om God dichtbij te hebben. Ik weet niet, of

het u wel eens is opgevallen, maar als je tegen de mensen zegt: God is altijd met u, dan zeggen zij: Hé, ook in de slaapkamer en in de W.C.? Zo zijn de mensen. Dan denken ze: daar hoort Hij niet bij. Maar wat u ook doet, of u het zelf mooi of lelijk vindt, leuk of verschrikkelijk, God is er bij, want God is in u, dus is Hij er bij. Hij is in alles wat er rond u bestaat. En als u die God dan wilt ervaren, moet u dus iets zoeken waardoor hij voor u manifest wordt. Anders gezegd: Wat wij eigenlijk als godsbeleving kunnen omschrijven is een zoeken naar iets waardoor God voor ons kenbaar wordt. Dat is de godsbeleving.

Nu begint het interessant te worden. Transcendent is bovenzintuiglijk. Stoffelijk gezien is er heel veel buitenzintuiglijk. Driekwart van uw wezen is bovenzintuiglijk, want dat kunt u niet zien. Zelfs mensen die denken dat zij een geweten hebben. Er zijn zo van die mensen (erg lastige mensen, vooral als ze in de politiek gaan) die zeggen: Ik heb een geweten. Maar dat kunnen ze nooit zintuiglijk zien. Een geweten is in feite dus buitenzintuiglijk. God is ook buitenzintuiglijk voor die mensen, want ze willen God ergens zien. God moet gemanifesteerd zijn; Hij moet kenbaar worden. En dat kenbare in een zuiver stoffelijke vorm, dat kunnen ze nu toevallig net niet hebben.

U kent allen de verhalen van Onze Lieve Heer die op aarde rondwandelde. Hij nam meestal St. Pieter mee waarschijnlijk omdat Hij dacht: ik heb een portier bij me, dan kan ik er altijd weer in als ik terugga. Maar zolang Hij rondwandelde -- er zijn goede mensen en er zijn slechte mensen -- hadden ze nooit in de gaten dat Hij het was. Een enkele keer vertelt Hij het hun, maar dan verdwijnt Hij dan ook meestal direct naar de hemel. Ik geloof, dat dat voor het zintuiglijke wel waar is. God is er wel. Je kunt God beleven met je gevoel. Je kunt God zien. Je kunt God horen, als je weet dat het God is, maar dat weet je niet en daar zit nu de grote moeilijkheid. Dus zoeken wij het in dat $\frac{3}{4}$ gedeelte van onze persoonlijkheid dat niet te maken heeft met de stoffelijke wereld die we als normaal hebben geregistreerd zolang we daarin leven. U weet het, wat normaal is kan geen God zijn. Er zijn zelfs mensen die denken: wat normaal is kan niet wijs zijn. Mensen zijn ook inderdaad niet wijs!

Maar wat is een geestelijke wereld? Wat is een buitenzintuiglijke wereld? Er zijn werelden die zich onttrekken aan alle voorstellingen die men zich kan maken. Elke poging om de buitenzintuiglijke wereld over te brengen in de wereld van het zintuiglijk omschrijfbaar is alleen maar vertaling en meestal nog vermindering erbij ook. Dus als ik God beleef, ben ik bang om die God te zien in mijn eigen wereld. Ik tracht het te registreren in een gedeelte van mijn wezen waarin voor mijn gevoel althans God ver van mij afstaat. Op dat punt komt dan de vraag: Wat is er?

Er is een emotie, zeker. Er is een kracht, een rilling, een energie. Maar hoe weet je dat dat God is? Ik kan wel denken: nu sta ik te rillen dat is Gods adem, totdat ik ontdek dat er boven een raampje openstaat en het tocht. Dat is voorgekomen. Denkt u niet dat ik er gekheid over maak. Ik probeer de zaak terug te brengen tot de realiteit.

Er zijn mensen die zeggen: Ik lag heel ontspannen en ineens zag ik de Here Jezus binnenkomen. En als je nu kijkt wie dat zijn, dan vraag je je af of Jezus nu juist die soort mensen moet hebben. Ook moeilijk. Maar die mensen hebben iets beleefd, dat is ongetwijfeld waar. Er is in hun gevoelswereld, in hun waarneming iets gebeurd en zij hebben het nu toevallig vertaald als de Here Jezus. Is het dan ook niet mogelijk dat veel van onze godsbeleving in feite maar heel weinig te maken heeft met die God die in ons woont? Dat het eigenlijk alleen maar een verbeelding van iets is waaraan we ons willen vastklampen? Of zou het iets zijn wat in ons iets wekt? In dat geval zou het begrip "transcendentiaal" misschien toch zinvol kunnen zijn.

God leeft in mij. Ik ben mij er niet van bewust. Ten slotte kun je niet de hele dag lopen denken: God is hier in mij, God is met mij. Maar er kan buiten ons iets zijn -- en dat is dan voor ons veelal iets wat buiten het direct redelijke ligt, vaak een ervaring -- waardoor we attent worden gemaakt

op de kracht die in ons woont. Het is alsof de wereld je even een spiegel voorhoudt en zegt: Kijk nu eens wat er in jezelf bestaat. Maar dat weten we niet. We zeggen: Het beeld in de spiegel is echt, niet ik. Als we in de stof zijn, dan zijn we meestal verliefd op de werkelijkheid die we in de spiegel zien, en dat is niet echt. Wat we zien is in ons.

Onze godsbeleving is in feite de beleving van een kracht die in ons bestaat. Het is het waarmaken van een vermogen, een mogelijkheid die in ons voortdurend aanwezig is. Maar omdat wij het in onszelf niet zonder meer kunnen erkennen, durven aanvaarden, moeten we buiten ons een beeld hebben waardoor die God kenbaar wordt en dat kan alleen buitenzintuiglijk. Dat kan alleen op het gebied dat men paranormaal, occult of mystiek noemt. Want men moet ontvlucht zijn aan die werkelijkheid om in staat te zijn te zeggen: Hier is God. En pas zodra u dat kunt zeggen, ontstaat de godsbeleving.

De godsbeleving is niets anders dan in harmonie komen met de kracht die alles doordeesemt. En als u verder daarvan wilt uitgaan, kunt u zeggen: Juist omdat wij de immanentie van het Goddelijke in ons niet kunnen aanvaarden, zoeken wij het transcendentale waarin de aanvaarding zover van onze werkelijkheid weg schijnt te liggen dat we haar kunnen vereren, ons erop kunnen beroepen en haar daardoor ook vollediger kunnen ondergaan.

Commentaar?

x Ik voel (?) een richting die direct te maken heeft met het godsgedrag zoals die in de christelijke bijbel naar voren komt, terwijl onze vooropleiding eigenlijk eerder een rem is voor de godsbeleving dan een concreet hulpmiddel.

- Ik geloof, dat u niet goed heeft geluisterd. Wat ik heb gezegd is namelijk een voorbeeld. Daarin had ik het over Jezus. "Jezus kwam bij mij binnen" enz. En ik heb daar onmiddellijk aan toegevoegd: en als je dan ziet wat voor mensen dat zijn, dan vraag je je af: waarom? Ik wil a priori stellen dat ik niet pro- of anti-christelijk ben in mijn benadering van dit onderwerp. Ik probeer namelijk de waarheid te benaderen en tracht dat bovendien zo te doen dat het niet een al te slaapverwekkende predicatie wordt. Want als je met de mensen over het hogere spreekt en alleen over het hogere, dan krijgt het lagere "ik" zozeer de overhand dat het hogere in het gesnurk verdrinkt. Ik omschreef het zo om duidelijk te maken waar het om gaat.

Nu zegt u: de vooropleiding die we hebben gehad is een hinderpaal voor de godsbeleving. Dat kan ik niet met u eens zijn om de doodeenvoudige reden dat er wel een godsvoorstelling wordt gegeven die eventueel beperkt is waardoor elke projectie, die een godsbeleving mogelijk maakt of die uit een godsbeleving voortvloeit, mede in de termen van een bepaalde religie zal zijn gegoten. Maar dat wil nog niet zeggen dat de beleving zelf daardoor minder reëel zal zijn. Het wil ook niet zeggen dat ze daardoor minder transcendent zal zijn in haar werkelijke betekenis. Het wil ook niet zeggen dat God daardoor minder een immanente factor is in de mens zelf. Als je de godsdienst aanvalt - dat is erg gemakkelijk te doen - dan val je in feite eenzijdigheid aan. Het is echter dwaas om aan te nemen dat iemand, die alleen maar één kant uitgaat, ook niet rond de wereld kan gaan. Het is dwaas om aan te nemen dat een mens, die alleen maar één weg kiest, daardoor minder van de werkelijkheid zal beleven dan een ander. Alleen, hij doet het in een andere volgorde en hij interpreteert het misschien anders.

Een godsdienst wordt door ons vaak genoemd: de kruk voor de hulpbehoevende die geestelijk nog niet heeft geleerd op eigen benen te staan. Maar er zijn een hoop mensen die krukken nodig hebben. Het is natuurlijk dwaas je te gaan verzetten tegen het bestaan van krukken, rolstoelen of andere orthopaedische instrumenten alleen maar omdat je ze zelf niet nodig hebt. Als het gaat om een godsbeleving, dan gaat het gewoon om: kan ik een God beleven? Het gaat er niet om: in welke zin druk ik het uit? Het gaat erom: beleef ik het? En dan komen we weer terug op een

punt dat ik zoëven stelde: de godsbeleving is voor de mens transcendent. Zij ligt buiten de wereld van het normaal waarneembare. Zij is een emotie, een kracht die hij ondergaat. En de manier waarop hij deze rationaliseert, doet aan de kracht en aan de beleving op zichzelf niets af of toe.

Het is natuurlijk een beetje vreemd voor een mens, die al die dingen niet kent, als hij ziet dat een gelovige met een kwast met wijwater (of soms ook zonder dat) even wordt aangeraakt en daardoor mogelijk een godsbeleving heeft. Dan zeg je: Die mensen kunnen ook naar de spookbaan gaan, want dat is ook zoiets. Maar daar gaat het niet om.

Wanneer een Lamaïstisch priester van hogere orde een mens aanraakt of als een als mens herboren Boeddha (een Avataar) een ander mens iets geeft, een gebaar maakt, met een zakdoek wuift, hem een stukje koek of iets anders te eten geeft en ze komen daardoor tot een godsbeleving, dan moeten we ons niet afvragen: Is het wel redelijk dat op die manier wordt gestart? We moeten ons afvragen: Wat is het resultaat? Op het ogenblik namelijk dat wij proberen uit te gaan van een logica of van een bepaalde mystiek, zullen wij geneigd zijn te stellen dat wij de enig juiste weg kennen. En dan zitten we op hetzelfde punt als alle godsdiensten.

Als we zeggen: Je moet God helemaal niet erkennen, je moet Hem alleen beleven, dan zijn we ook even eenzijdig. God kan Zich aan ons op duizend manieren manifesteren, omdat Hij in ons is. Op het ogenblik, dat wij buiten ons een associatie vinden met de kracht die in ons bestaat, wordt God voor ons beleefbaar. Wij kunnen die beleving dan niet zintuiglijk uitdrukken, we kunnen haar niet redelijk omschrijven, maar ze is er. Wat meer is: ze manifesteert zich als een mogelijkheid tot verandering van kracht, van potentiaal en wat u verder maar wilt. Dat is eigenlijk de essentie van het hele onderwerp.

Het lijkt een ontzettend gewichtig onderwerp, maar zoals het is gesteld is het eigenlijk heel eenvoudig te beantwoorden. Dat heb ik trouwens gedaan. Ik heb gezegd: God is immanent, want Hij is deel van de mens of de mens is deel van Hem, net zoals u dat wilt formuleren. De godsbeleving is transcendent omdat ze buiten het gebied van de normale beleving wordt gezocht en als zodanig ligt buiten al datgene wat normaal zintuiglijk aanvaardbaar en beleefbaar is. Het is misschien wel daarom dat ik zo graag op de kritiek op de opvoeding, de godsdienstige opvoeding vooral, wil ingaan.

De opvoeding van de mens per se is eenzijdig. Elke opvoeding bestaat namelijk uit een poging de mens aan te passen aan het milieu waarin hij leeft, inclusief het aanvaarden van de daarin heersende traditie, het verwerven van de daar noodzakelijke vaardigheden en het aanvaarden van een zekere verantwoordelijkheid volgens de normen van die gemeenschap; en dat is eenzijdigheid. Of in die overlevering een god een rol speelt, de zwarte slang, de maan of wat anders, doet eigenlijk niet ter zake. Veel meer dan men beseft is godsdienst legende. Zelfs indien ze op feiten is gebaseerd, wordt ze nog tot een legende. Ze is een verhaaltje dat wordt gebruikt als weerspiegeling en bevestiging tegelijk van de culturele normen van de gemeenschap; ze zijn dus deel van de gemeenschap. Een bepaalde godsdienstige beleving is inhaerent aan de aard van de gemeenschap en aan de problemen welke die gemeenschap oproept. Hoe groter de problematiek die men heeft in het eigen normale bestaan, hoe eerder de mens geneigd is om zich op autoriteiten te beroepen. Die autoriteiten kunnen overleden denkers zijn, ze kunnen van geestelijke, goddelijke of magische aard zijn. Een aardig voorbeeld daarvan vindt u in Rusland.

Er zijn een aantal mensen die zich in de daar bestaande maatschappij niet kunnen aanpassen, omdat ze algehele gelijkschakeling niet willen aanvaarden. Het is duidelijk dat zij daarvoor een zekere krachtbron nodig hebben. Dat zij die in zichzelf dragen, kunnen ze gewoonlijk niet beseffen (enkele dissidenten uitgezonderd) en daardoor zullen zij een godsdienstig gevoel krijgen. Daar er alleen nog maar restanten van de oude godsdienst over zijn, is het duidelijk dat zij zich bij die gemeenschappen zullen aansluiten. Dat is logisch, dat vloeit uit die gemeenschappen voort.

Nederland is een godsdienstige gemeenschap waarin men het Woord des Heren hanteert als het zwaard waarmee men zijn naaste klein krijgt. In dit land is het duidelijk dat de godsdienst op zichzelf een dwang is; een wapen dat eigenlijk tegen je wordt gehanteerd, iets waardoor angsten worden gestimuleerd, waardoor je de mogelijkheid te leven zoals je zelf wilt verliest. De mensen in Nederland zijn dus veel meer geneigd te zeggen: Ik ben gedoopt de rest lap ik aan mijn laars totdat ik dood ga en dan vraag ik voor alle zekerheid een zegen, een oliesel of wat voor andere plechtigheden er zijn waardoor de eeuwige zaligheid eventueel wat gemakkelijker kan worden betreden. Dus, leven zoals je bent en kort voor de dood als het even kan de zaak smeren, opdat je toch op een lenige en vloeiende manier kunt overgaan in een beter hiernamaals. Zelfs spiritisme en spiritualisme zijn in feite niets anders dan een verschijnsel van deze behoefte.

Laten we dus alsjeblieft niet denken dat God is zoals hij wordt gepredikt. Ook al die andere dingen zoals ze worden gepredikt: de waarheden van Marx en Lenin, de onveranderlijke waarheid van ons aller voorzitter Mao, de onsterfelijke woorden van Abraham Lincoln of van Kennedy. Dat alles is alleen maar uiterlijk. Je kunt niet zien wat er in een brief staat door alleen naar de postzegel te kijken. De godsdienst is de postzegel. Het geloof, het ideaal is de postzegel op de brief. Maar wat staat erin? Wat is de innerlijke mens? Die innerlijke mens is - of hij het weet of niet, of hij het wil of niet - een deel van de totale en goddelijke kracht. Daar ontkomt hij niet aan. En als je er niet aan kunt ontkomen, dan moet je het dus op de een of andere manier projecteren. Dan kun je zeggen: 'ik heb de eenheid met het volk beleefd' of: 'ik heb de toekomst gevoeld in het trillen van de tractot'. Een letterlijk citaat uit een slechte propagandafilm die een van de eerste sprekende films in de Sovjet Staat is geweest.

Al die termen doen niet ter zake. Dit beleven van het hogere, dit vreemden van de beperking van het ik-besef, dit beleven van een verbondenheid met kracht - hoe je die ook noemt - is godsbeleving. Op dat ogenblik ben je buiten de grenzen getreden van het menselijk omschrijfbaar. Op dat ogenblik ben je binnen getreden in die wereld waarin een groot gedeelte van het "ik" bestaat, maar dat voortdurend wordt onderdrukt door het menselijk bewustzijn omdat het allerlei inzichten en consequenties met zich brengt die je stoffelijk niet zo gemakkelijk in praktijk brengt, waarmee je geen rekening kunt houden.

De godservaring is transcendent. En of die godservaring nu gevonden wordt in de een of andere kerk, tijdens het slaapverwekkende betoog van een "Here" roepende dominee of een predikende monnik die het verval van de maatschappij en de verloedering van christelijke waarden eindelijk eens ten toon stelt (de man weet ervan, dus kan hij erover spreken), dat doet allemaal niet ter zake. Op het ogenblik, dat je God beleeft, word je door een kracht die buiten je bestaat - of je die geheel als zodanig beseft of niet - dusdanig beroerd dat je de isolatie, die tussen je bewustzijn en de kern van je wezen (het Goddelijke) bestaat voor een ogenblik zwakker ziet worden; je beleeft God. En je beleeft God niet zoals Hij in de kosmos bestaat, maar zoals Hij in jou leeft.

Ik meen, dat ik daarmee de zaak wel heb afgewerkt. Er zijn waarschijnlijk nog wel enkele commentaren.

x De godservaring is altijd transcendent. Dat betekent dus, dat die ervaring in de stof nooit is te krijgen.

- Ze is wel te "krijgen" zoals u het noemt, maar ze is niet te aanvaarden. De godservaring in de stof zal voor een enkeling beleefbaar en mogelijk zijn. Maar dan zal hij als mens het geheel van zijn denken en doen en zijn gehele reactie op de wereld moeten veranderen. De meeste mensen zijn daartoe niet bereid, daarom weigeren ze de directe stoffelijke beleving te vinden. En als ze God alsnog zo beleven dat daar nog stoffelijke factoren bij werken, dan proberen ze het heel gauw om te zetten in iets waardoor ze toch het goede kunnen doen naar buiten toe zonder dat het teveel consequenties voor hen heeft. Mensen die een godsbeleving hebben en dan plotseling beslui-

ten dat het nodig is om een kapel te bouwen ter ere van de H. "Aliakus" hebben de zaak ook opzij gedrukt. Dat betekent dus dat de aanvaardbare godsbeleving voor de doorsnee-mens altijd transcendent zal zijn; dat zij buiten het zintuiglijke gebied ligt en daardoor ook buiten het bereik zal blijven van de menselijke logica.

x Daardoor blijft het onderscheid tussen de mens en God altijd bestaan.

- Ik geloof, dat het onderscheid alleen blijft bestaan door het feit dat wij gewoon niet bereid zijn om onszelf als zodanig op te geven; dat kunnen wij niet. We kunnen wel zeggen dat wij het willen, maar we kunnen het niet. Ons is namelijk ingeschapen wat men noemt zelfbehoud. En zelfbehoud is niet, zoals men denkt, een zuiver lichamelijke factor. Het is ook een zuiver psychische factor waarbij het gehele wezen is betrokken. Elk wezen heeft namelijk de neiging zichzelf in de bestaande toestand en mogelijkheden zodanig te handhaven dat het voortdurend blijft stroken met het beeld dat het van zichzelf en van de eigen mogelijkheden heeft. En dat betekent, dat de almacht van het Goddelijke terzijde moet worden gesteld.

O, er zijn wel mensen die de almacht in grotere mate aanvaarden. Zij worden wonderdoeners e.d. genoemd. Maar heel vaak ontdekken ze dan dat dat allerlei consequenties heeft die ze niet aankunnen. Dan verliezen ze hun gaven of als ze handiger zijn gaan ze voor de rest van hun leven in retraite. Wat alleen maar betekent dat ze wegelopen, in bespiegelingen ontvluchten aan de feitelijke noodzaken en mogelijkheden. Ik geloof, dat als je het zo stelt dat het niet alleen logisch, maar dat ook duidelijk is.

Het gaat met u precies zo. Als ik nu tegen u zeg: Ga dadelijk naar buiten en geef al uw bezittingen aan de armen, dan wilt u waarschijnlijk wel overwegen wat u op het ogenblik kunt missen. Maar ik zeg: òl uw bezittingen, tot het laatste kledingstuk toe. Ga gewoon buiten staan en deel ze uit. Dan zegt U: Ja, ik in mijn blootje staan, niets meer over hebben en dan in arrest genomen worden wegens schending van de openbare zedelijkheid! (het is eigenaardig, je hebt nl. een openbare eerbaarheid die schijnbaar heel anders is dan de werkelijke). Dan zegt u: Neen, dat kan niet. En nu gaat het nog niet eens om uzelf. Het gaat alleen om een paar dingen en de manier waarop andere mensen u zien. Maar als ik nu zeg: U moet uw hele besef van het "ik" prijsgeven, zoudt u dat kunnen? Bijna onmogelijk, juist. En wat kun je er dan voor in de plaats stellen? Een godsbeleving b.v. Een mens, die op de een of andere manier zodanig is gestimuleerd dat hij een harmonie bereikt waardoor hij, kijkend naar een "ik" dat even is als een leeg filmdoek, daarop iets van de werkelijkheid geprojecteerd ziet en daarop reageert. Ik meen, dat dit antwoord duidelijk is.

x Is dat niet een kwestie van datgene wat men bewust is? Er zijn toch latente hersencellen die het bewustzijn kunnen verruimen.

- Als u zegt: er zijn latente hersencellen die het bewustzijn kunnen verruimen, dan concludeer ik tot mijn verwondering dat u bewustzijn in zijn gehele betekenis dus identificeert met hersenactiviteit.

x Het is de belevenis als mens

- Het is helemaal geen belevenis, het is de kennis. Met andere woorden: het is de geheugenfunctie plus het vermogen te reageren. En dat kan inderdaad gaan tot het paranormale toe. Maar zelfs als je al die cellen kunt stimuleren, dan is het helemaal nog niet zeker dat je een grotere godsbeleving kunt hebben. Het is ook helemaal niet zeker dat je anders zult denken. De knapste mensen zijn degenen die vaak het meest monomaan zijn en daarnaast in vele gevallen het meest egoïst. Kijk maar eens naar al die grote staatslieden. De mensen met inzicht en doorzicht in economie, in tendensen, ontwikkelingen en structuren doen ze zoveel voor hun medemensen of zorgen ze in de eerste plaats voor zichzelf? Denk aan al die wetenschapsmensen, die zo knap zijn dat ze kunnen doordringen tot in de geheimen van de vierde dimensie en kijk hoe ze reageren. Zij zeggen:

Ja, als we die proefnemingen doen, dan kan het natuurlijk misgaan. Dat zou jammer zijn voor de mensen, maar de wetenschap moet gediend worden. Maar als je hun zegt: Blaas jezelf dan maar op, dan zeggen ze: Dat zou zo'n verlies voor de wetenschap zijn, dat kan ik haar niet aandoen. Dus met een vergrote hersenfunctie ben je er niet.

x Kan de wetenschap dan niet een.....(?) veranderen met de verruiming van bewustzijn?

-- Het kan. Je kunt natuurlijk vandaag ook een formulier van de lotto invullen en alle 6 goed hebben. Maar wat is de waarschijnlijkheidsfactor? Het is zo gevaarlijk te zeggen: Kan het. Ja, het kan, maar is het waarschijnlijk? Neen, het is niet waarschijnlijk. En dan moeten wij dus stellen dat de wetenschap juist door haar eenzijdigheid en gebondenheid aan eigen gebied vaak de wijsheid ontbeert die noodzakelijk is om eigen kennis te zien in een synthese met het totaal bestaan en niet als een exceptie op het totaal bestaande.

Ik wil niemand afbreken. Er zijn heel veel wetenschapsmensen die buitengewoon verdienstelijk werken. Maar er zijn er ook heel veel, die veel beter werk zouden doen, indien ze minder dogmatisch en eenzijdig zouden zijn in hun bestrevingen en meer zouden beseffen wat het geheel betekent. Ik kan een voorbeeld geven:

Er zijn verkeersdeskundigen. Zij maken uit waar een halte van het openbaarvervoer de minste hinder zou veroorzaken voor de normale verkeersstroom. Daarbij vergeten ze echter dat de mensen, die met het openbaarvervoer komen ook naar een bepaald punt toe moeten. Zij kiezen dus een punt dat voor de verkeersstroom gunstig ligt, maar dat vaak voor de mensen eigenlijk ongunstig is. Nu is de vraag: waar gaat het om? Een halte van het openbaarvervoer moet zo gunstig mogelijk geplaatst zijn voor de gebruikers van dat openbaarvervoer, niet voor het andere vervoer. Maar als je de verkeersstroom bestudeert, denk je daar niet aan. Dan zeg je: Ze lopen die paar honderd meter dan maar. Je realiseer je niet dat ze op die paar honderd meter soms 2 of 3 verkeersstromen moeten kruisen met alle gevaren daaraan verbonden en alle oponthoud ervan. Dat zijn dingen waarmee je steeds geconfronteerd wordt. Ik neem nu een heel eenvoudig voorbeeld dat u in uw eigen stad kunt controleren.

x Dat komt omdat die verkeersdeskundigen nooit van het openbaarvervoer gebruikmaken.

-- Zelfs als ze dat niet doen, is voor hen die optimale verkeersdoorstroming zo belangrijk dat ze blind zijn voor het andere. Een wijze zou zeggen: Laat het maar zoals het is, dan zal het verkeer vanzelf zo vastlopen, dat er weer meer mensen gaan lopen. Lopen is gezond voor de mens. Dan wordt de gezondheidstoestand beter, daardoor zullen de mensen weer wat prettiger met elkaar omgaan, er zullen wat minder complexen zijn, dus laat dat verkeer voorlopig maar vastzitten, inclusief het openbaarvervoer.

Waar het mij omgaat is, dat de mensen het allemaal zo vreemd bekijken. Dan zegt men: de wetenschap. Neen, het gaat niet om wetenschap en zelfs ook niet om wijsheid.

Wijsheid is alleen je eigen oriëntatie in de totaliteit. Wetenschap is een richting van ontwikkeling in één facet van de totaliteit. Maar als het gaat om het Goddelijke, het Totale, dan gaat het in feite om het doen wegvallen van de grenzen die in mijzelf bestaan tussen het voor mij aanvaardbare en het werkelijke beeld van het bestaan. Daarom heb ik ook gezegd:

Voor de meeste mensen wordt het godsbeleven van buitenaf veroorzaakt, maar het is en blijft een innerlijke werking, daar het een kracht is die in hemzelf bestaat en die voor hem plotseling weer beleefbaar wordt.

x Een theoloog is een godskenner en eigenlijk een armzalige figuur omdat hij als bron van godskennis alleen de bijbel heeft, een boek met vele vraagtekens, om dan op kosten van de gemeenschap als beroepschristen de pretentie te hebben om anderen de godskennis bij te brengen.....

-- Hij doet er tenminste nog wat voor. Er zijn heel veel mensen die van de gemeenschap leven zonder iets te doen. Als je zo gaat redeneren, dan

is dat ook fout. Wat theologen betreft, als je zegt theologen, doctors in de godgeleerdheid, dan moet je je wel realiseren dat zij mensen zijn, die zich bezighouden met een dogmatische samenvatting van punten die zij niet werkelijk kunnen begrijpen om daaruit stellingen te ontwikkelen die zij aan anderen proberen op te leggen. En dan moet u ook bedenken dat de theoloog door zijn studie eigenlijk zozeer gebonden is aan deze benadering van de medemens en van de werkelijkheid dat hij daardoor alleen al mede wordt bepaald. Bovendien moet u begrijpen dat het beleven van die mens tijdens de studie wel degelijk verandert. Hij krijgt een bepaalde manier van benadering. Hij krijgt een aantal referentietermen waardoor bij hem bepaalde associaties losschieten; en dat betekent vaak dat hij binnen het kader van zijn theologie God meer nabij ervaart dan daarbuiten. Dan wijt hij dat aan de juistheid van de theologie. In feite is het alleen zijn eigen innerlijke verbondenheid met een aantal denkbeelden, die op zichzelf menselijk zijn en blijven en niet gebaseerd zijn op een kosmische waarheid zonder meer.

x Wat zou de mens kunnen dwingen om theoloog te worden?

- De behoefte om dichterbij het hogere te komen dat hij in zich beseft zonder daarbij tegelijk zijn persoonlijkheid en beeld van eigen onvermogen en onvolmaaktheid prijs te geven en zo de volledige verantwoordelijkheid van een bewust leven te aanvaarden.

x Ik ben het niet met u eens over de begrippen godsbeleving en godsdienstbeleving beide naast elkaar gebruiktenz. enz. Hoe beleeft nu een mens, die het godsbesef niet heeft dat hem niet is bijgebracht door ouders of opvoeders? Hoe beleef je die God in je?

-- Je beleeft die God in je zonder Hem als zodanig te benoemen.

Met andere woorden: er ontstaat in je een innerlijke toestand van verrukking ook wel tijdloosheid, maar vooral een gevoel van een enorm vermogen waardoor alles wat je doet zinvol is, waardoor je meer kunt presteren.

Het is een uitgeheven worden boven je begrip van eigen kunnen en weten waarbij de benoeming als godsbeleving natuurlijk niet optreedt als je niet in God gelooft, maar wel degelijk een beleving blijft.

Ik geloof, dat het niet zo belangrijk is of we spreken over God. Per slot van rekening, als God Zichzelf God zou noemen, dan zou Hij waarschijnlijk de p... hebben over alles wat er omtrent God wordt gezegd. Nu kan Hij zeggen: Laat ze maar spelen. De godsbeleving is dus niet gebonden aan een godsvoorstelling zonder meer, dat heb ik heel duidelijk geprobeerd te stellen, laat staan aan een godsdienstige voorstelling. Maar het is wel zo, dat het in het "ik" bestaande Goddelijke op grond van buiten het "ik" bestaande factoren voor het "ik" een ogenblik meer beleefbaar wordt en zich bovendien niet noodzakelijkerwijze hoeft uit te drukken in een beeld van God of van macht. Het kan een gevoel van licht zijn, het kan een enorme vredige warmte zijn, een zekerheid dat wat je doet toch goed is. In de meeste gevallen is het tevens een gevoel van vermogen, dus van meer kunnen, meer waarmaken; wat je dan weer doet volgens de termen van je besef.

Wij zullen nu dit gedeelte besluiten met een paar korte opmerkingen.

In de eerste plaats is duidelijk geworden dat het onderwerp gaat over de vraag of de mens een totaliteit die in hem bestaat kan aanvaarden of beleven, wanneer er buiten hem geen factor is die de beleving voor hem tijdelijk mogelijk maakt. Het antwoord daarop is: zeer zelden.

In de tweede plaats zijn wij - enigszins afwijkend maar toch niet geheel ten onrechte - bezig geweest over godsdiensten en wat daarbij behoort. Ik geloof, dat driekwart van de drijfveren die de mens heeft: de politieke, de filosofische, de religieuze en vaak zelfs de egoïstische, berust op een verkeerde voorstelling van waarden en feiten. Als zodanig moeten we ons dus realiseren dat het wereldbeeld van de mens niet reëel is. Maar hij draagt in zich de realiteit, want hij is deel van die werkelijkheid en daarom zal de werkelijkheid door alle vormen heen voortdurend toch weer beleefbaar zijn.

Ten laatste zou ik dit willen zeggen: Een van de belangrijkste dingen voor hen die een godsbeleving zoeken en ervaren is wel verdraagzaamheid. Het is voldoende dat God in u - hoe dan ook - is gewekt en bestaat. Het gaat een ander volstrekt niet aan hoe dat is gebeurd en het gaat u ook niet aan hoe een ander het zoekt en beleeft.

Tweede Gedeelte.

- x Er is het woord "mysticus" gevallen. Ik meen, dat een mysticus iemand is die per definitie een godservaring heeft gehad.
- Een mysticus is iemand, die denkt dat hij een godservaring heeft gehad. Dat is inderdaad waar, maar wij moeten ook begrijpen dat bij sommige mystici dat een mystificatie is. Anders gezegd: Het is zodanig in het onredelijke, dat ook de mysticus zelf soms zijn onredelijkheid ziet als een goddelijke openbaring. Dat is een gevaar.
- In mysticus, mystiek, zit ook het woord mythos. Het is geen directe werkelijkheid; het is vaak een geformaliseerde werkelijkheid. Ik ben het echter met u eens dat mensen, die een werkelijke godsbeleving doormaken - ongeacht de manier waarop ze deze verder zullen benaderen en omschrijven in redelijke termen - mystici worden genoemd. Maar zoals u zegt: de mysticus is per definitie iemand die een godsbeleving heeft gehad. Neen, zover durf ik niet te gaan.
- x De kerken in Brugge zijn een gematerialiseerde godservaring, volgens mijn inzicht.
- Mag ik daar enige twijfels aan verbinden?
- In de middeleeuwen was het bouwen van kerken en kathedralen in feite een vorm van langdurige werkverschaffing waaraan een aantal grote namen tevens hun belangrijkheid ter plaatse soms gedurende vele geslachten achtereen konden verbinden. De kerkbouw als zodanig moet dus niet alleen maar worden gezien als een manifestatie van vroomheid of van godsbeleving. Ongetwijfeld speelt bij kerkbouw vaak een rol dat voor de primitieve mens God toch wel iets dichterbij staat en religieus gezien waren de middeleeuwen, ook de late middeleeuwen, nog primitief. God staat vlakbij. Door uiterlijke werken en tekenen probeer je dan de gunst van God te kopen. Dat is de reden waarom er in de oudheid tempels zijn opgericht. Dat is de reden waarom in het christendom veel kathedralen zijn gebouwd. Zelfs de St. Pieter heeft een groot gedeelte van de enorme fondsen die daarvoor nodig waren te danken gehad aan het feit, dat bedelmonniken aflaten verkochten. Ik weet niet of je dat dan het resultaat moet noemen van een mystieke beleving, laat staan van een godsbeleving. Wel kunnen wij zeggen, dat de mensen die zwoegden aan deze enorme kerken en kathedralen daarin het geheim van het Goddelijke trachtten te vinden, terwijl onder de bouwers er waren - maar beperkt - die in het bouwwerk zelf een erkenning zagen van de schepping en de mogelijkheid om in die schepping functioneel te zijn. Als zodanig is de godsbeleving daarin inderdaad mogelijk. Maar of je nu kunt zeggen dat het direct een gedenkteken van een godsbeleving is, ik betwijfel dat. Dan zou je ook wel kunnen zeggen dat vierbaansverkeerswegen, vooral autosnelwegen, eigenlijk niets anders zijn dan de weergave van de geest van het Nazisme, want het zijn de Nazi's geweest die ze het eerst hebben gebouwd. Ik geloof niet dat het reëel is. Je moet het zien als een gewone functie in de gemeenschap van een bepaalde periode.
- Kerkbouw was een methode om jezelf onsterfelijk te maken, ook in de ogen der mensen. Dat betekende dus roem vergaren; en roem is belangrijk. Status is vaak in een primitievere maatschappij belangrijker dan in de uwe. In uw maatschappij heeft iedereen gelijke kansen. Toen had men het niet. Als je geboren bent in een hogere stand, dan is dat op zichzelf eigenlijk geen verdienste. Wil je je dus onsterfelijk maken, dan moet je iets doen wat daarbuiten ligt; en dat is dan heel vaak bouwen, meewerken aan een bouw e.d., het financieren van een bouw.

Dat er in kerken vaak een sfeer hangt waardoor je dichterbij God kunt komen, is waar. Dat is dan weer een verzwakking van je eigen zintuiglijkheid: het ondergaan van een harmonische stemming waardoor je a.h.w. boven-zintuiglijk gaat voelen. En wat je dan aanvoelt, wordt omgezet in een al dan niet concreet doorbrekende beleving van je eigen innerlijke krachten en waarden.

x Wat je bijblijft is wel de verbijsterende techniek die men toen heeft gehad zonder de technische hulpmiddelen om zulke bouwwerken neer te zetten.

- Correctie. Techniek verdwijnt juist naarmate je meer hulpmiddelen gebruikt. Want werkelijke techniek in de vorm van materiaalbeheersing verkrijgt je juist dan, als je met een minimum aan werktuigen een maximum aan resultaat probeert te bereiken. Dat is materiaalbeheersing. Maar materiaalbeheersing wordt in feite steeds minder naarmate je steeds meer functies aan machines gaat overlaten. De mens heeft dan zelf geen controle meer en zal daardoor steeds ruwer gaan functioneren t.a.v. het materiaal en er minder van begrijpen, terwijl de machine steeds meer doet. Maar als de machine het niet meer doet, kan de mens het ook niet meer.

U kent misschien dat aardige toekomstverhaaltje wel. Alle mensen hadden rekenmachientjes. Op den duur werd echter moeilijk om die te produceren, daar de oorlog al een tijd aan de gang was. Toen vond iemand dat geheime wapen uit dat voor de soldaten van groot belang was: de tafels van vermenigvuldiging! Ik wil maar zeggen: dingen, die u op het ogenblik te eenvoudig vindt, heeft u in feite nodig om te kunnen bereiken wat de techniek tijdelijk mogelijk maakt. Maar u bent kwetsbaarder naarmate de techniek meer verricht van hetgeen u zelf zou moeten kunnen.

x Ik heb gehoord dat de plek waarop de St. Pieter is gebouwd vanuit mystiek standpunt een heel belangrijk punt is, een centraalpunt van uitstraling.

- Niet alleen van uitstraling. Op die plaats hebben vroeger oude tempels gestaan. De eerste kerk die daar stond, was eigenlijk een handelsplaats waar eens bepaalde goden en godinnen werden vereerd. Het werkelijke graf van Petrus (niemand weet of hij daar werkelijk ligt) werd een bedevaartplaats. Die plek werd dus geladen met de intenties van steeds meer mensen. Het lag reeds op een punt dat lange tijd het middelpunt van de beschaving was geweest (zo zag Rome zichzelf ook) en daardoor was er inderdaad een grote geladenheid. Kijken we heel ver terug, dan zien we dat hier cultusplaatsen zijn geweest van meer magische aard, die ook weer een soortgelijke invloed en werking hebben gehad. Er is dus door veel tijden heen een vergelijkbare sfeer en invloed opgebouwd, een vergelijkbare belangrijkheid. Op die plek is dan later de St. Pieter gebouwd met heel veel geld dat men overal gestolen, gebedeld of gekregen had. Toen de kerk er eenmaal stond, is men die gaan versieren. Heel veel mensen hebben daarin kapellen en altaren geadopteerd. Zij hebben ervoor betaald en ze laten aanleggen.

De St. Pieter is een architectonisch wonder. Het is bovendien - en dat is misschien nog het wonderlijkst - ondanks haar immensiteit zo gericht dat er een brandpunt van sfeer blijft bestaan vooral iets voor het hoofdaltaar. Er zijn aan bepaalde voorwaarden voldaan waardoor je kunt zeggen: het bouwwerk heeft een specifieke sfeer, het heeft een specifieke straling. Die sfeer en die straling op zichzelf kun je net zo goed vertalen in de almacht van de Kerk van Rome: onderwerp je en denk niet, als je ze kunt vertalen in een persoonlijk ondergaan in die sfeer om dan even het hogere in je te voelen. En als je daarvan wat van streek bent, dan kun je achter het hoofdaltaar gaan. Daar is namelijk naast de souvenirtent een winkeltje waar je wijn kunt kopen. Het is geloof ik de enige kerk ter wereld met ingebouwde kroeg. Overigens was dat het oorspronkelijke wachtlokaal van de Zwitserse Garde. Op het ogenblik is het een soort kantine geworden.

x Als je een geestelijke beleving hebt gehad, het behoeft niet eens een godsbeleving te zijn, dan is het net alsof je daarna een tijd stilstaat.

Dat is niet zo, want later ontdek je dat sommige dingen je duidelijker zijn geworden. Het werkt dus wel door, maar je merkt het niet.

- Dat komt omdat je een ogenblik ver vooruit bent gelopen op je stof-felijk redelijke mogelijkheden. Als je een godsbeleving hebt gehad of een beleving van het hogere, dan ben je als iemand die in een trein zit en in de verte een toren ziet. Je zegt: Die toren wil ik dadelijk bekijken. Je blijft er maar kijken en dan blijkt dat de trein tien minuten moet rijden voordat hij er dichtbij is. Je zegt dan: Wat duurt het lang. Dat is dus het effect. Als je vooruit kijkt en je fixeert je op een punt of op een bepaalde instelling, dan merk je er niets van. De doorsnee-mens is wat dat betreft geneigd het supreme onmiddellijk te willen beleven als een continu bestaan.

Een heel ondeugende man in 1790 heeft eens gezegd: "Voor de christenen bestaat God alleen boven de gordel; wat daar onder is, is de duivel of het bestaat niet." Wat overigens een grote vraag opwerpt over de geestelijkheid van die dagen: wie vertegenwoordigen ze eigenlijk het meest? Je deelt het eigenlijk teveel in. Als je het niet indeelt, als je niet bezig bent met te denken: bereik ik, kom ik wel vooruit, maar als je gewoon verder leeft, dan ontdek je dat je voortdurend bereikt. Op het ogenblik, dat je een extreem hoge beleving als richtpunt neemt, dan ligt alles schijnbaar stil omdat je geen oog meer hebt voor de normale vooruitgang die je toch doormaakt.

- x Waarom is een godservaring dan altijd een plotselinge ommekeer?
- Ik geloof niet dat het een plotselinge ommekeer is; dat maken de mensen ervan. Een godsbeleving is een plotselinge erkenning, die overigens niet redelijk kan worden uitgedrukt. Het is een complex van emoties, een hergroepering van bestaande belevingen en kennis. Het harmonisch element in het "ik" wordt dus veel sterker benadrukt dan voordien. Een mens, die eenmaal deze harmonie heeft, probeert haar te behouden. De mens probeert altijd te blijven wat hij is. En dat betekent, dat zijn oriëntatie op de wereld een andere wordt omdat hij aan die wereld enigszins andere eisen is gaan stellen. Dat is dan de ommekeer in het gedrag.
- x Het blijkt dan dat je een beetje veranderd bent. Kan dat niet geleidelijk?
- Een godsbeleving op zichzelf is niet geleidelijk. Als u door een deur stapt om even op het balkon te gaan kijken, dan is dat een plotselinge gebeurtenis. Als u geleidelijk door de deur heen wilt komen, dan is het donker en ziet u niets meer tegen de tijd dat u op het balkon staat. Dit is maar een vergelijking. Daarom is dus de erkenning van die hogere kracht, deze grote harmonie in jezelf wel een plotseling gebeuren. Je treedt op eens in een totaal andere bestaanswaardering. Maar je moet ook weer terug naar de normale wereld. Alleen, wat je hebt gezien dat verandert niet. Er zijn delen die je vergeet, maar bepaalde dingen weet je verder wel. Dat is dan de verandering waar je later mee wordt geconfronteerd.
- x Waarom kan dat niet geleidelijk gaan? Ik stel me voor dat door de geleidelijke evolutie van de mensheid je ook geleidelijk ervaring zou kunnen opdoen.
- De geleidelijke evolutie van de mensheid is een lievelingsterm van de mens die blind is voor een groot gedeelte van de feiten in zijn eigen ontwikkeling.
- x Een cyclische evolutie dan.
- Een cyclische evolutie moogt u het voor mij noemen. U moogt ook zeggen: een reeks cyclische verschijnselen welke ten slotte vormveranderingen ten gevolge hebben. Dan zit u dicht bij de juiste omschrijving van het evolutionaire proces, waarbij bovendien - en dat moet u ook nog erbij zeggen - bepaalde veranderingen schoksgewijs plegen voor te komen als gevolg van opgebouwde spanningen welke resulteren in het ontstaan van totaal andere uiterlijkheden en andere innerlijke eigenschappen. Maar nu gaat u zeggen: Een evolutie wil ik veranderen. Ik wil nu eenmaal een slak hebben, want een slak kruipt. Ze komt op een bepaalde manier vooruit, dat is een lang-

zame vooruitgang en dat lijkt mij goed. Maar u vergeet: wat u innerlijk beleeft, beantwoordt niet meer aan de stoffelijke normen. En als zodanig kunt u dus nooit uw stoffelijke waarderingen toepassen op datgene wat er innerlijk gebeurt, zomin als men zijn redelijkheid volledig kan toepassen op de eigen emotionaliteit.

x Het begrip "ontwikkeling" gaat dat ook geleidelijk of schoksgewijs?

- De ontwikkeling op zichzelf is een geleidelijk proces waarbij de realisatie van de mogelijkheden schoksgewijs voortdurend plaatsvindt.

Dat is een bepaalde pressie die wordt opgebouwd. Wanneer de pressie voldoende is, dringt ze door in het bewustzijn, maar ze kan ook op andere factoren een sterke invloed hebben. Dan krijgen we het veranderde inzicht of zelfs de in de genen vastgelegde mutatie waardoor een blijvende soortverandering mogelijk is, als men het stoffelijk beschouwt. Het is echter altijd het gevolg van een langdurig proces.

x Heb ik goed begrepen dat in het joods chassidisme de godservaring en het zoeken ernaar centraler staat dan in het christendom?

- De ware chassid zoekt niet naar de godsbeleving. Hij zoekt naar de totale waardigheid van het bestaan. Een bekend verhaal maakt dat duidelijk. Er was eens een wonderrabbi. Hij kon altijd zien of de Dood of het Leven naast het bed van een patient zat. In enkele gevallen kon hij zelfs de Dood wel wegsturen. Op een dag kreeg hij bezoek van een engel, die tegen hem zei: "Rabbi, nu moet je goed luisteren. Je wordt dadelijk bij Yoesoef gehaald die op sterven ligt. Je zult de Dood naast hem zien zitten. Je zoudt die Dood kunnen wegjagen, maar als je dat doet, dan is dat tegen de wil des Heren." "Nou," zei de Rabbi, "ik zal wel zien."

En werkelijk, even later verscheen Miriam. Ze zei: "Rabbi, Rabbi, kom alsjeblieft kijken. Probeer er wat aan te doen. Ik zit daar met 23 kinderen en mijn Yoesoef ligt op sterven. Kun je wat voor hen doen?"

De Rabbi gaat er naar toe. Hij bidt tot God en jaagt de Dood weg. God wilde de Rabbi niet helemaal in zijn hend laten staan, dan was zijn reputatie ook weg geweest. De Dood ging weg en de Rabbi naar huis. Die nacht kwam er een engel, die tot hem zei: "Rabbi, je hebt gedaan wat de Heer jou had gezegd niet te doen er daaron zeg ik je: Je zult het eeuwige leven nooit kennen." Toen glimlachte de Rabbi en zei naar boven kijkend: "Heer, ik dank u. Nu eindelijk weet ik dat ik goed kan doen omdat het goed is en niet om andere redenen."

Dat is chassidisme. Het is de vreugde van het leven, maar het is ook de erkenning van een diepe bedoeling, die in het leven zelf zetelt en die niet noodzakelijkerwijze verbonden behoeft te zijn met de erkenning van God en met het geestelijke leven. Het is het leven van de innerlijke wet waardoor je de goddelijke wet waarmaakt volgens je eigen wezen. Dat is het zuivere chassidisme. En om dat te kunnen doen, zal de chassid uitgaan van de Thorah, van de overlevering. Hij zal precies leven volgens de regels tot op het ogenblik, dat hij het goede erkent als belangrijker dan de regel.

x Het doorbreken van dogmatiek.

- Ik geloof het niet. Ik geloof eerder dat in het chassidisme waarvan heel veel eenvoudige mensen altijd deel hebben uitgemaakt, op één gegeven ogenblik de mens gaat beseffen dat het mens-zijn belangrijker is dan al het andere, omdat je nooit mens geweest zou zijn, als God niet eerst had gewild dat je mens zou zijn. En dat betekent dat het dogmatisme eigenlijk alleen de steun is; datgene wat de gemeenschap in stand houdt, wat ook jou in stand houdt. Maar er kan een ogenblik komen dat je alleen jezelf kunt zijn, als je die dingen opzij zet, en dan moet je dat doen. Dat was een klein stukje chassidisme ertussen door.

Afsluiting.

Een godsbeleving is iets wat je nooit kunt denken. Het is iets wat je ondergaat, waarvan je weet dat je het hebt doorgemaakt, maar waar je verder eigenlijk nooit als mens en ook als geest in vele sferen het fijne

ervan zult weten.

Ik heb geprobeerd aan de hand van het mij gestelde onderwerp duidelijk te maken dat God in jezelf voortdurend aanwezig is, dat je dus altijd het contact hebt met God.

Ik heb ook duidelijk gemaakt dat de beleving van deze kracht aan de hand van uiterlijke factoren tot stand pleegt te komen, vooral op bovenzintuiglijk gebied. Ik zou eraan toe willen voegen dat u zich, wanneer u leeft, goed moet realiseren: alles wat is geschapen en alle mogelijkheden die zijn geschapen, zijn door God geschapen. Anders gezegd: God is daarin. Dan kunt u ook nooit iets vinden waar God tegen is. Alleen u kunt ergens tegen zijn, omdat u daardoor vreest het contact met die kracht in u te verliezen. En juist daarom is de godsbeleving vaak eenzijdig gebonden aan bepaalde gedragingen. Maar het is niet zo dat er regels bestaan.

De regel in het Al is: beantwoordt aan de kracht die in je leeft zo goed je kunt, opdat je steeds weer in harmonie met je wereld en met jezelf zult kunnen bestaan tot het ogenblik, dat je de betekenis van alles beter beseft. Dat is het belangrijke.

Als je harmonie hebt, dan betekent dat ook: deel elke kracht die in je is met anderen, opdat in het delen van de kracht de eenheid van de kracht sterker manifest wordt.

Leef alle werkelijkheid tezamen met anderen, ook als ze beperkt is, opdat het tezamen vanuit het beperkte het minder beperkte kunt benaderen en ten slotte het onbeperkte leert aanvaarden.

Dat zijn de belangrijke punten uit dit geheel. De afwijkingen daarbij waren misschien wel aardig, maar zijn ze belangrijk? Als u mijn oordeel zoudt vragen, zou ik zeggen: Ach, waarom praten wij over deze dingen die we alleen kunnen beleven? Waarom beleef je God niet in plaats van over Hem te praten? Waarom zoek je naar woorden om alles te benoemen en probeer je niet het wezen ervan te erkennen? Want dat is het belangrijke.

Geloof mij, een godsbeleving bestaat immanent. En je kunt zeker zijn, dat vele aanduidingen buiten je zowel als de harmonie in jezelf je voortdurend een toegang zullen geven tot die bron van kracht, van vrede en van beseffen. Maar denk niet, dat je daardoor meer wordt dan je bent. Je wordt je alleen meer bewust van datgene wat je dank zij de kracht, die in je leeft, altijd bent geweest.

:--:~: